

Kwaliteitskader leermiddelen Nederlands

Samen aan effectief taalonderwijs werken in de onderbouw van het voortgezet onderwijs

Kennistafel Effectief Leesonderwijs

Inhoudsopgave

Voorwoord 5

Startkaart 7

Kaart 1 Rijk aanbod van teksten en boeken 9

Kaart 2 Betekenisvol taalonderwijs 11

Kaart 3 Effectief en activerend taalonderwijs 13

Kaart 4 Samenhangend taalonderwijs 15

Kaart 5 Ondersteuning van de leraar 17

Reflectiekaart 19

Verder lezen 23

Woordenlijst 25

Voorwoord

Goed taal- en leesonderwijs is van veel factoren afhankelijk: van de gehanteerde didactiek, de leeromgeving en de kennis en vaardigheden van leraren. Maar uiteraard ook van de kwaliteit van de gebruikte leermiddelen en de aangeboden teksten. Op dat aspect is dit kwaliteitskader gericht.

Doel

Dit kwaliteitskader bestaat uit gesprekskaarten met vakinhoudelijke en didactische criteria. Het biedt leraren uit po en so een leidraad om met elkaar het gesprek te voeren over de kwaliteit van leermiddelen. Dat gesprek ondersteunt hen bij het maken van een bewuste keuze daaruit. Het gaat hierbij om leermiddelen voor het leergebied Nederlands. Het kader benadert dit leergebied vanuit een brede, integrale blik. Het is bruikbaar voor zowel leermaterialen die leraren zelf ontwikkelen, als voor materiaal van educatieve uitgevers. Voor het primair onderwijs is er een apart kader.

Opbouw

Het kwaliteitskader bestaat uit een aantal samenhangende gesprekskaarten die leraren kunnen gebruiken om het gesprek te structureren. De kaarten zouden verdeeld kunnen worden over de tijd of over collega's. Dat het kader uit losse kaarten bestaat, biedt teams bovendien de mogelijkheid om zich op een specifiek thema te richten. In het bijbehorende online toelichtingsdocument staan de achterliggende principes per kaart met een literatuurlijst.
De kwaliteitskenmerken van het kader zijn gebaseerd op:

- wettelijke kaders voor het leergebied Nederlands: de kerndoelen
- kennis uit de wetenschap en uit de praktijk.

Het kwaliteitskader bestaat uit een **Startkaart** waarmee het team vooraf met elkaar de uitgangspunten voor de gesprekken kan bepalen en een **Reflectiekaart** om de bevindingen en gemaakte afspraken te noteren. Daarnaast zijn er vijf inhoudelijke gesprekskaarten over de volgende thema's:

- Rijke teksten en boeken
- Betekenisvol taalonderwijs
- Effectief en activerend taalonderwijs
- Samenhangend taalonderwijs
- Ondersteuning van de leraar

Op elke kaart is er een uitgangspunt geformuleerd en wordt verwezen naar bijbehorend(e) kerndoel(en). Vervolgens wordt het uitgangspunt uitgewerkt in aandachtspunten. Zo nodig worden begrippen apart toegelicht in een tekstblok. De woordenlijst op pagina 25 bevat een uitleg of definitie van de onderstreepte woorden.

We verwachten dat het gebruik van het kwaliteitskader leidt tot inspirerende gesprekken en weloverwogen keuzes.

Prof. Dr. Yra van Dijk, letterkundige en onderzoeker Hogeschool Leiden (voorzitter)
Dr. Anneke Smits, lector Onderwijsinnovatie en ICT bij Hogeschool Windesheim
Dr. Joanneke Prenger, curriculumontwikkelaar Nederlands (po) bij het landelijk expertisecentrum voor het curriculum (SLO)
Margje van der Velden, leraar en taal- en leescoördinator op basisschool De Luithorst in Nijmegen
Koen van Brussel, leraar Nederlands op het Leonardo College in Leiden
Annemarie Heuts, educatief uitgever bij Blink, namens de Brancheverenigingen Media Educatie Vak en Wetenschap (MEVW)
Projectleider: **Eline Sparreboom** (Kennistafel Effectief Leesonderwijs)

INDIAN WILD LIFE
M.K. Ranjitsinh

Startkaart

Gezamenlijke uitgangspunten

Uitgangspunt: een leermiddel is geschikt als het in overeenstemming is met de wettelijke kaders voor het leergebied Nederlands en past bij het onderwijsconcept, de populatie en de ambities van de school en van het team.

Uitgangspunten bij het kiezen van leermiddelen zijn:

1. De opdracht aan de school: wat moeten leerlingen kennen en kunnen? Dit is beschreven in de kerndoelen.
2. De schooleigen keuzes: wat zijn de didactische keuzes, passend bij het onderwijsconcept, de populatie en de ambities? Dit is vaak beschreven in beleidsstukken van de school.

Bepaal de gemeenschappelijke verwachtingen en wensen van het team met betrekking tot leermiddelen op basis van (1) de kerndoelen en (2) de schooleigen keuzes.

We adviseren om het gesprek te laten leiden door een taal-/leescoördinator of een andere expert, die zich inhoudelijk goed heeft voorbereid op de gesprekskaarten. Noteer de bevindingen op de Reflectiekaart.

1. De opdracht aan de school: de kerndoelen

De kerndoelen voor het leergebied Nederlands beschrijven wat volgens de wet in het taalonderwijs aan de orde moet komen: wat dienen leerlingen te kennen en kunnen aan het eind van de onderbouw? Taalonderwijs dat aansluit bij de kerndoelen is rijk, samenhangend, actief en betekenisvol.

Schematisch overzicht kerndoelen Nederlands – po-vo-so

De volledige beschrijving van de inhouden van de kerndoelen zijn te vinden in het Kerndoelenboekje op: Actualisatie kerndoelen Nederlands | SLO

Overkoepelend

Kerndoel 1 De school stimuleert de taalcompetentie van leerlingen

- **A** De taal- en leesomgeving
- **B** Taal in de leergebieden

Communicatie

Kerndoel 2 De leerling begrijpt teksten

- **A** Luisteren en lezen met begrip
- **B** Luisteren en lezen met diep begrip
- **C** Bronnen verkennen

Kerndoel 3 De leerling produceert teksten

- **A** Doelgericht spreken en schrijven
- **B** Creatief taal gebruiken
- **C** Schrijven om te leren

Kerndoel 4 De leerling voert gesprekken

A Doelgericht gesprekken voeren
B Gesprekken voeren om te leren

Kerndoel 5 De leerling ontwikkelt zich als bewuste taalgebruiker

A Reflecteren op taalactiviteiten

Taal

Kerndoel 6 De leerling toont inzicht in taal als systeem

A Vorm en betekenis beschouwen
B Spelling, formulering en interpunctie
C Zakelijke genres (havo-vwo)
D De overtuigingskracht van teksten (havo-vwo)

Kerndoel 7 De leerling verkent het gebruik van taal

A Talige identiteit
B Taalvariatie en taalverandering

Literatuur

Kerndoel 8 De leerling doet ervaring op met literatuur

A Leesvoorkeur
B Waarde van literatuur

Kerndoel 9 De leerling toont inzicht in literatuur

A Verhalende teksten
B Literaire genres
C Literatuur uit verschillende tijden (vo onderbouw)
D Literatuur in tijd en context (havo-vwo)

- ☐ Stel aan de hand van de kerndoelen vast of het huidige onderwijsaanbod dekkend is. Waar zitten nog hiaten? Wat zijn de uitdagingen?
- ☐ Voor welke kerndoelen is er een leermiddel nodig?
- ☐ Welke kerndoelen wil het team in samenhang met andere aanbieden? Welke consequenties heeft dat voor de keuze van leermiddelen voor taal- en leesonderwijs?

Gebruik de Karakteristiek bij de Kerndoelen of de Eindtermen om de bedoeling van het taalonderwijs helder te krijgen en eventueel om de visie op taalonderwijs te bepalen of aan te scherpen.

2. Schooleigen keuzes

Het is aan de school om vakdidactische keuzes te maken en leermiddelen te kiezen die passen bij het eigen onderwijsconcept en de eigen populatie, situatie en ambities. De uitgangspunten en afspraken voor het onderwijsaanbod zijn vaak vastgelegd in het taalbeleidsplan van de school.

- ☐ Met welke vastgelegde beleidsafspraken moet rekening worden gehouden bij het kiezen van een leermiddel?

Kaart 1

Rijk aanbod van teksten en boeken

Uitgangspunt: een leermiddel draagt bij aan goed taalonderwijs als het rijke teksten bevat en/of verwijst naar het gebruik van jeugdliteratuur en Young Adult literatuur.

Aansluiting bij de kerndoelen Nederlands

Kerndoel 1 stelt dat de school moet zorgen voor een rijke taal- en leesomgeving. Hierbij gaat het onder andere om het zorgen voor een veelzijdig en actueel aanbod van rijke teksten en jeugdliteratuur.

Rijke teksten stimuleren de taal- en denkontwikkeling van leerlingen en hun interesse en motivatie om te lezen, te schrijven en te spreken.

Dit is de bijbehorende definitie van rijke teksten:
Een rijke tekst is een authentieke, aansprekende tekst met veelzijdig en gevarieerd taalgebruik, afkomstig van een vakkundige schrijver, die de leerling uitnodigt tot nadenken, beleven en betekenis geven. De inhoud is verhelderend, origineel en/of gelaagd, en maakt het leggen van betekenisvolle verbanden binnen en tussen teksten mogelijk. De tekst helpt de leerling bij het leren over en begrijpen van zichzelf en de wereld, en draagt bij aan de uitbreiding van diens talige repertoire. (SLO, 2025)

Rijk taalaanbod in leermiddelen

De inhoud

- ☐ Zijn de teksten en boeken in het leermiddel authentiek en activeren ze het denken en beleven van een diverse groep jonge lezers? Denk aan het voorstellingsvermogen, het inlevingsvermogen, nadenken, wisselen van perspectief, nieuwsgierigheid.
- ☐ Zijn de onderwerpen van de teksten relevant en van belang voor het curriculum en/of in de echte wereld?
- ☐ Zetten de teksten leerlingen aan tot redeneren en actief nadenken over kwesties die van belang zijn voor hun emotionele, sociale, culturele, maatschappelijke en/of cognitieve ontwikkeling?
- ☐ Worden er zakelijke en literaire teksten van verschillende genres gebruikt (informatief, betogend, beschouwend, amuserend, verhalend en poëtisch)?

De vorm

- ☐ Is er in de teksten sprake van veelzijdig en gevarieerd taalgebruik, dat leerlingen uitnodigt tot nadenken, beleven en betekenis geven?
- ☐ Is het beeldgebruik bij de teksten authentiek en ondersteunend en/of functioneel voor het tekstbegrip?

Let op: rijke teksten stimuleren de taal- en denkontwikkeling, ook als ze moeilijk zijn voor een leerling. Dat geldt niet voor teksten die vooral vereenvoudigde taal bevatten met korte zinnen en alleen bekende woorden. Ook het aanleren van losse woorden zonder context is niet zinvol.

De auteur

- ☐ Staat bij teksten die eerder elders zijn gepubliceerd een bronvermelding (schrijver, plaats van publicatie)?
- ☐ Zijn de auteurs van de teksten te herleiden?

Kaart 2

Betekenisvol taalonderwijs

Uitgangspunt: een leermiddel draagt bij aan goed taalonderwijs als de taal-activiteiten zijn geplaatst in een betekenisvolle context, waarin leerlingen kennis kunnen opbouwen en het voor leerlingen duidelijk is waarom zij bepaalde kennis en vaardigheden moeten opdoen.

Aansluiting bij de kerndoelen Nederlands

Kerndoel 1 stelt dat taalactiviteiten moeten worden uitgevoerd in betekenisvolle contexten.

Betekenisvolle contexten in leermiddelen

- ☐ Biedt het leermiddel de leerling gelegenheid om meerdere teksten over hetzelfde onderwerp of thema te lezen en daarover te schrijven, te spreken en gesprekken te voeren?

Thema's zijn gerelateerd aan het landelijk geldende curriculum van het leergebied Nederlands, de andere leergebieden of ze passen bij de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Ze zijn relevant omdat ze gaan over de samenleving, politiek, cultuur of persoonsvorming. Thema's zijn multi-perspectivisch, nodigen uit tot redeneren over dilemma's en tonen een groei in complexiteit. Een thema is bij voorkeur abstract en gelaagd en biedt mogelijkheden tot concretiseren en actualiseren op verschillende niveaus. 'De prijs van handel' is gelaagder dan 'De VOC'.

- ☐ Hebben de gekozen onderwerpen of thema's die in het leermiddel aan de orde komen voldoende inhoudelijke diepgang om leerlingen te laten leren over de wereld, zichzelf en de ander?
- ☐ Zijn de gekozen onderwerpen/thema's relevant en betekenisvol: sluiten ze inhoudelijk aan bij het curriculum en is de inhoud relevant voor de maatschappelijke en/of persoonlijke ontwikkeling?
- ☐ Worden de onderwerpen of thema's die in het leermiddel aan de orde komen niet alleen gekoppeld aan zakelijke teksten maar ook aan jeugd- of Young Adult literatuur?
- ☐ Biedt het leermiddel contexten aan waarin leerlingen 'ontdekkingen' kunnen doen over de systematiek van spelling en grammatica (taalbeschouwingsonderwijs)?

Het doel van taalbeschouwingsonderwijs is dat leerlingen inzicht krijgen in de relatie tussen vorm en betekenis. Om dit te bereiken moeten leerlingen denken en praten over taal. Stilstaan bij regels en afspraken is belangrijk, maar het uiteindelijke doel is leerlingen uit te dagen om in een betekenisvolle situatie zelf na te denken en te praten over opmerkelijke taalverschijnselen.

Bijvoorbeeld: De leerlingen lezen een tekst zonder en met bijvoeglijke naamwoorden en ontdekken het effect in betekenis. Pas daarna gaat het leermiddel nader in op de vraag wat een bijvoeglijk naamwoord is en hoe je het gebruikt.

De inhoud van taalactiviteiten

- ☐ Werkt het leermiddel het thema uit in taalactiviteiten die de nieuwsgierigheid prikkelen? Zetten de activiteiten leerlingen aan tot denken, praten en schrijven over het thema? En tot nadenken over de relevantie van het thema of over de vraag wat het thema voor hen persoonlijk betekent?
- ☐ Bevat het leermiddel taalactiviteiten die leerlingen ertoe aanzetten om na te denken, te praten en te schrijven over de betekenis van jeugd- of Young Adult literatuur, teksten, taal en taalgebruik?
- ☐ Biedt het leermiddel taalactiviteiten aan over de vraag met welk communicatief doel en voor welk publiek een tekst is (of moet worden) geschreven?
- ☐ Bevat het leermiddel opdrachten die leerlingen aanzetten tot creatief en/of expressief taalgebruik?
- ☐ Bevat het leermiddel opdrachten die leerlingen ertoe aanzetten om na te denken over hun talige identiteit?

Kaart 3

Effectief en activerend taalonderwijs

Uitgangspunt: een leermiddel draagt bij aan goed taalonderwijs als het handvatten biedt voor effectief en activerend taalonderwijs. Dat wil zeggen dat leerlingen worden aangezet tot actieve verwerking (schrijven, spreken en gesprekken voeren) en dat ze rijke teksten en jeugd- of Young Adult literatuur lezen en interpreteren.

Aansluiting bij de kerndoelen Nederlands

De hele set kerndoelen is gericht op effectief taalonderwijs. Met een rijk taalaanbod (kerndoel 1) leren leerlingen teksten begrijpen (kerndoel 2), zelf schrijven en spreken naar aanleiding van teksten (kerndoel 3 en 4) en met elkaar gesprekken voeren over de inhoud van teksten. Ze benutten daarbij hun kennis over de wereld, over taal (kerndoel 5 en 6) en over literatuur (kerndoel 8 en 9). Deze doelen worden bereikt als leerlingen worden uitgedaagd om actief na te denken, te praten en samen te werken en dus niet alleen maar luisteren en invuloefeningen doen. Dit zorgt voor motivatie, betrokkenheid en dieper leren.

Effectief en activerend taalonderwijs in leermiddelen

Stimuleren boeken te lezen

- ☐ Stimuleert het leermiddel leerlingen om hele literaire verhalen, boeken en gedichten te lezen?
- ☐ Stimuleert het leermiddel dat leraren regelmatig voorlezen uit jeugd- of Young Adult literatuur?

Teksten begrijpen door schrijven, spreken en gesprekken voeren

- ☐ Is het lezen van en luisteren naar boeken en teksten voor leerlingen relevant doordat het leermiddel de teksten in een betekenisvolle context plaatst (zie kwaliteitskaart 2)?
- ☐ Zet het leermiddel leerlingen ertoe aan om te schrijven, te spreken en gesprekken te voeren om de inhoud van gelezen of beluisterde boeken en teksten te begrijpen?
- ☐ Stimuleert het leermiddel kritisch denken en een onderzoekende houding?
  - bij het lezen van (online) teksten?
  - bij het verkennen van de betrouwbaarheid van bronnen en door AI gegenereerde teksten?
- ☐ Bevat het leermiddel voldoende taalactiviteiten en werkvormen die leerlingen uitdagen en aanzetten tot denken, betekenis geven en leren? Denk aan:
  - werkvormen waarbij leerlingen op teksten reflecteren, ze interpreteren, teksten gebruiken om kennis op te bouwen en/of toe te passen.
  - werkvormen die gericht zijn op het vergelijken en met elkaar in verband brengen van verschillende teksten en/of bronnen.
- ☐ Biedt het leermiddel leerlingen ondersteuning bij complexe opdrachten? Denk aan: visuele ondersteuning of voorbeelden van vergelijkbare opdrachten met een toelichting op de stappen die je moet nemen.
- ☐ Helpt het leermiddel leerlingen om na te denken over hoe ze iets hebben gedaan (proces), wat het resultaat is (product), en hoe ze tot het resultaat zijn gekomen (leerproces)?
- ☐ Bevat het leermiddel werkvormen die leerlingen uitdagen om teksten te verwerken door aantekeningen, parafrases en samenvattingen te maken, inhouden in beelden weer te geven of door de relatie te leggen met andere tekstgenres?

Kaart 4

Samenhangend taalonderwijs

Uitgangspunt: een leermiddel draagt bij aan goed taalonderwijs wanneer de drie domeinen (Communicatie, Taal en Literatuur) en de taalvaardigheden (lezen, schrijven, luisteren, spreken en gesprekken voeren) expliciet, betekenisvol en in samenhang worden aangeboden.

Aansluiting bij de kerndoelen Nederlands

Kerndoel 1 stelt dat taalactiviteiten moeten plaatsvinden in onderlinge samenhang en verbonden moeten worden met de andere leergebieden.

Aandacht voor samenhang

Samenhang binnen het leergebied Nederlands

- ☐ Bevat het leermiddel zowel receptieve taalactiviteiten (luisteren en lezen) als productieve taalactiviteiten (spreken, schrijven, gesprekken voeren)? Worden beide genoeg geoefend?
- ☐ Ondersteunt het leermiddel expliciet de mogelijkheden tot transfer?
- ☐ Wordt het domein Communicatie (luisteren, lezen, schrijven, spreken en gesprekken voeren) gecombineerd met inhouden uit de domeinen Taal en Literatuur?
- ☐ Is er samenhang tussen de verschillende taalactiviteiten? Is de relatie tussen de verschillende taalactiviteiten helder en is de samenhang functioneel en betekenisvol?

Samenhang met andere leergebieden

- ☐ Besteedt het leermiddel aandacht aan het feit dat taalvaardigheid belangrijk is voor het leren bij andere vakken? Zijn er opdrachten waarbij leerlingen moeten schrijven, spreken of gesprekken voeren om hun kennis te vergroten?
- ☐ Worden leerlingen erop gewezen dat er samenhang is tussen wat ze leren bij het leergebied Nederlands en dat ze de taalvaardigheden nodig hebben bij de andere leergebieden, inclusief burgerschap en digitale geletterdheid?
- ☐ Stimuleert het leermiddel om taal en lezen te verbinden met andere vakgebieden, zoals wereldoriëntatie, burgerschap en digitale geletterdheid?

Kaart 5

Ondersteuning van de leraar

Uitgangspunt: een leermiddel draagt bij aan goed taalonderwijs als het de leraar ondersteunt bij het verzorgen van rijk, betekenisvol, activerend en samenhangend onderwijs en bij het begeleiden en uitdagen van leerlingen.

Aansluiting bij de kerndoelen Nederlands

De hele set kerndoelen (de wettelijke opdracht aan de school) en het Referentiekader Taal (de beheersingsniveaus van de taalvaardigheden) liggen ten grondslag aan deze kwaliteitskaart.

Ondersteuning in het leermiddel

De leraar wordt ondersteund bij de inhoud

- ☐ Geeft het leermiddel leraren handvatten om te komen tot leesroutines in of buiten de klas?
- ☐ Biedt het leermiddel ondersteuning bij het (voor)lezen en begrijpen van literaire gedichten en verhalen en het voeren van klassengesprekken daarover?
- ☐ Biedt het leermiddel verwijzingen naar filmpjes, plaatjes, pre-teaching, voorbeelden, gesprekken en andere interactieve werkvormen die de leraar kan inzetten om leerlingen extra te ondersteunen bij het begrijpen van boeken en teksten?
- ☐ Geeft het leermiddel ter ondersteuning van de leraar verwijzingen en links naar extra materialen (bronnen, boeken, podcasts, korte verhalen, kranten, tijdschriften, foto's en video's)?
- ☐ Geeft het leermiddel de leraar suggesties voor de voor- en nabespreking van teksten en reikt het vragen aan om de uitwisseling te stimuleren, zoals denkvragen en vervolgvragen gericht op het evalueren, reflecteren en betekenis geven van de tekst?
- ☐ Biedt het leermiddel de leraar ondersteuning om leerlingen te activeren en uit te dagen? Denk aan: ondersteuning voor samenwerken in groepen of voor een (inter)actief leergesprek met de klas over een thema of de inhoud van teksten.

De taalontwikkeling volgen

- ☐ Bevat het leermiddel handzame observatiemiddelen om per leerling de ontwikkeling te volgen in lezen, luisteren, spreken, gesprekken voeren, schrijven en lezen van jeugd- of Young Adult literatuur?
- ☐ Stimuleert het leermiddel formatief handelen en evalueren?

Geschikt voor alle leerlingen

- ☐ Biedt het leermiddel de leraar handvatten/aanwijzingen voor het gebruik van het brede talige repertoire van leerlingen: thuistalen, taalvariëteiten, non-verbale communicatie?
- ☐ Biedt het leermiddel extra ondersteuning en (verwijzing naar) materiaal voor taalzwakke leerlingen of leerlingen met een andere thuistaal?

Reflectiekaart

Startkaart Wat zijn onze uitgangspunten?

Kaart 1 Bevat het leermiddel een rijk aanbod van teksten en boeken?

Reflectiekaart

Kaart 2 Plaatst het leermiddel activiteiten in betekenisvolle contexten?

Kaart 3 Bevat het leermiddel activiteiten gericht op effectief en activerend taalonderwijs?

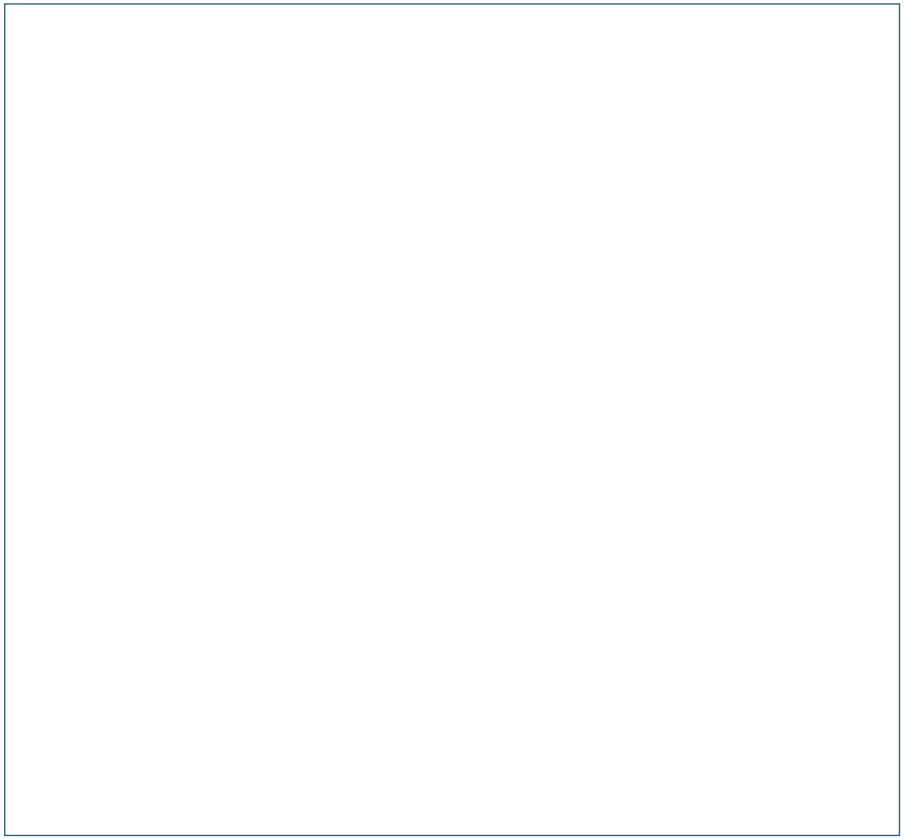
Reflectiekaart

Kaart 4 Biedt het leermiddel mogelijkheden voor samenhang: tussen de taaldomeinen en taalvaardigheden en tussen het taalonderwijs en/of de andere leergebieden?

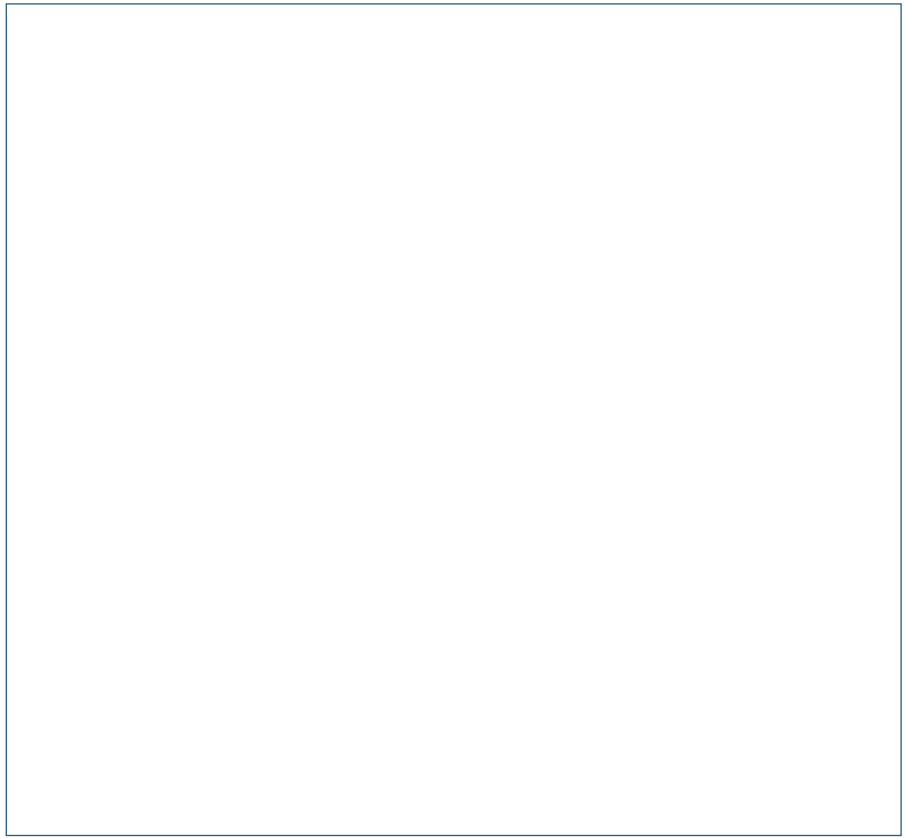
Kaart 5 Biedt het leermiddel de leraar goede ondersteuning?

Reflectiekaart

Algemeen

Beredeneerd aanbod Wat betekent dit voor ons gebruik van leermiddelen in ons taalonderwijs?

Verder lezen

Hieronder staan suggesties voor verder lezen. Bekijk ook het bijbehorende online toelichtingsdocument voor de achterliggende principes en bronnen per kaart.

Beukerink, M. (2024). Begeleid Diep Lezen. Stichting Lezen.

Bouwer, R., Hamel, M., van Norden, S., Steenbakkers, J., & Stronks, E. (Eds.) (2024). *Opdat wij schrijven: Herinrichting van het schrijfonderwijs nu.* Uitgeverij Pica.

Chambers, A. (2012). Leespraat. *De Leesomgeving. Vertel eens.* NBD Biblion.

Cornelissen, G. (2019). *Literaire gesprekken in de klas.* Stichting Lezen. https://www.lezen.nl/publicatie/literaire-gesprekken-in-de-klas/

Dera, J. Gubbels, J., Loo, J. van der, Rijt, J. van (red.). (2023). *Vaardig met vakinhoud. Handboek vakdidactiek Nederlands.* Coutinho.

d'Hoker, E. (2022). *Leerlingen en literatuur: Hoe vaardige lezers vormen.* Lannoo.

Kamp, I., De Jong-Slagman, J., & Van Duijvenboden, P. (2021). *Jeugdliteratuur & didactiek: Handboek voor vo en mbo.* Coutinho.

Snel, M. (2024). *Kwaliteitswaaier: Effectief onderwijs in begrijpend lezen.* Kennistafel Effectief Leesonderwijs. https://www.poraad.nl/onderwijskwaliteit/kwaliteitswaaier-biedt-handvatten-voor-versterken-begrijpend-leesonderwijs

Van den Bossche, S. (2024). *Leeswijzer voor diversiteit en inclusie in jeugdliteratuur* (Leesbevordering in de praktijk). Stichting Lezen. https://www.lezen.nl/publicatie/leeswijzer-voor-diversiteit-en-inclusie-in-jeugdliteratuur/

Van Dijk, Y., Klaver, M.-J., Stronks, E., & Hamel, Hamel, M. (red.). (2022). *Omdat lezen loont. Op naar effectief leesonderwijs in Nederland.* Pica.

Van Dijk, Y. en Klaver, M.J. (red.). (2025). *Lezen voor waarden. Taal en burgerschap in de klas.* Boom.

Van Koeven, E. & Smits, A. (2023). Rijke taal (v)mbo. *Taaldidactiek voor het (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs.* Boom.

Van Lint, L., & Van Norden, S. (2022). *Wat een goede tekst is dat!* Boom.

Woordenlijst

Expert | Pagina 7

Een expert kan een collega zijn die gerichte nascholing heeft gevolgd (bijvoorbeeld: master educational needs taal/lezen, opleiding tot taalcoördinator). Kennis is ook vindbaar in de bronnen die in het Toelichtingsdocument bij dit kwaliteitskader genoemd worden.

Als er binnen de school onvoldoende kennis aanwezig is, verdient het aanbeveling om ter ondersteuning een in taal/lezen gespecialiseerde onderwijsadviseur in te schakelen. Het is belangrijk dat deze adviseur geen banden heeft met specifieke methodes.

De Karakteristiek | Pagina 8

Kerndoelen: Actualisatie kerndoelen Nederlands | SLO
www.actualisatiekerndoelen.nl/nederlands

Eindtermen: Actualisatie examenprogramma's Nederlands | SLO
www.actualisatie-examenprogrammas.nl/nederlands

Rijke teksten | Pagina 9

De term rijke teksten verwijst zowel naar teksten als naar hele boeken (jeugd- of Young Adult literatuur).

Authentieke tekst | Pagina 9

Een authentieke tekst is een tekst die niet is aangepast voor gebruik in een onderwijscontext.

Rijke teksten | Pagina 10

www.rijketeksten.org

De auteur | Pagina 10

Het Kwaliteitskader Leermiddelen benadrukt het belang van het gebruik van teksten geschreven door vaardige menselijke auteurs, omdat deze teksten in beginsel rijker, gelaagder en origineler zijn dan teksten gegenereerd door GenAI.

Rijke, door mensen geschreven teksten, fungeren als voorbeeld en een inspiratiebron voor leerlingen die zelf moeten leren schrijven. Als toch zo nu en dan teksten gebruikt worden die door een AI-systeem gegeneerd of bewerkt zijn, dan moet (in overeenstemming met de transparantieverplichtingen in de AI-Act) worden vermeld dat de tekst kunstmatig gegenereerd of bewerkt is. Bovendien moet erbij staan welke GenAI gebruikt is, om na te kunnen gaan of deze aan de eisen in de AI-act voldoet.

Daarnaast geldt dat menselijke checks altijd nodig zijn en vaak tot aanpassingen zullen moeten leiden vanwege bijvoorbeeld onjuistheden, gebrekkige verhaalstructuur en alinea-opbouw, overmatige abstractie, vreemde woordkeus en discriminatie.

Woordenlijst

Identiteit | Pagina 12

Taalgebruik dat een mens of groep mensen definieert en onderscheidt van anderen.

Transfer | Pagina 15

Transfer is het ophalen van eerder opgedane kennis en die toepassen in een nieuwe situatie. Binnen het taalonderwijs gaat het bijvoorbeeld om het stimuleren van leerlingen om opgedane kennis over spelling, formulering en interpunctie op te halen en toe te passen bij het schrijven. Of om kennis over argumentatie die opgedaan is bij het lezen van betogende teksten op te halen bij het zelf produceren van een gesproken of geschreven betoog. Een leermiddel is ondersteunend als het die mogelijkheden tot transfer expliciet maakt voor leerlingen.

Leesroutines | Pagina 17

Een patroon met terugkerende handelingen dat de leesgewoonte op school stimuleert. Bijvoorbeeld: regelmatig voorlezen, regelmatige boekpromoties, ingeroosterde tijd voor vrij lezen, of klasse- en schoolafspraken (denk aan het mee naar huis nemen of het wisselen van boeken ...)

Denkvragen | Pagina 17

Denkvragen en vervolgvragen zijn open vragen. Dat wil zeggen vragen waarop niet een enkel antwoord bestaat en waarover je na moet denken en kan overleggen met anderen.

Kennistafel Effectief Leesonderwijs
Auteurs: Koen van Brussel, Yra van Dijk (voorzitter), Annemarie Heuts, Joanneke Prenger, Anneke Smits, Eline Sparreboom (projectleider) en Margje van der Velden
Redactie: Tekstbureau Elise Schouten
Vormgeving: DailyDaisy
Foto's: Adobe Stock
Druk: Drukproef

Juni 2025

Gedrukte versie ontvangen, vragen, ideeën of opmerkingen?
Mail naar kennistafelleesonderwijs@vo-raad.nl